

Рецензия на дисертационен труд на тема:

„ОЦЕНЯВАНЕТО ПО ФИЛОСОФИЯ В СРЕДНОТО УЧИЛИЩЕ В БЪЛГАРИЯ – СЪДЪРЖАТЕЛНИ И ТЕХНОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ“

Дисертант: ас. Николета Николова

Дисертационният труд се състои от над 150 стандартни машинописни страници, структуриран е ясно и рационално и съдържа общо 109 заглавия в секцията за използвана литература. Изложението се характеризира с очевиден авторов подход и следва еднозначно формулираните в увода цели. Друга обща, но изключително важна специфика на текста е, че е ясно ситуиран в проблемите на българското образование по философия в средното училище и в този смисъл приносите му следва да се разглеждат изцяло в плана на една ефективна промяна на поведението на администратори и учители.

Основната цел на дисертацията е да покаже, че „усвояването и оценяването на функционалните и познавателни компетентности в новите учебни програми“, в случай, че те бъдат разработени методически, биха съответствали „на областите на компетентност и на целите и задачите на философското образование в средното училище“ (с. 7). Такова съответствие лесно може да се припише като цел на образователната система в България, с тази разлика, че според мнозина администратори тя най-вероятно вече е постигната (ако не и постигната „по дефиниция“). Николета Николова обаче убедително показва, че целта е далеч от постигната, поне що се отнася до съдържанието на програмите по философия за средното училище, където в някои случаи царят концептуално объркване по отношение на това как да се оценява така, че да се гарантира постигане на заложените в административните документи цели. Нещо повече, немалка част от самите цели и предвидените за тяхното постигане практики се оказват, най-малкото, неясно формулирани.

В рамките на дисертацията дисертантката анализира няколко типа теории, различни понятия във философия на образованието, и различни административни документи, както европейски, така и български, за да се опита да представи условията, при които несъответствието между оценяването в рамките на обучението и целите на самото обучение би било разрешено. За мен от изключителна важност е, че дисертационният труд показва изключително ясно и убедително сериозни проблеми, свързани с ефективно оценяване на работата на учениците. Това, струва ми се, са

проблеми, допуснати на равнището на *административни директиви*, приети в българската образователна система, така че тяхното откриване и премахване е от ключово значение за философското образование в България. Най-изразеният принос на текста обаче е формулирането на индикатори за оценяване на седем практически умения на ученика, които обучението по философия в средното училище следва да изгради и развие. Тези индикатори имат огромно значение за оценяването и оттам – за цялостната методика на обучението по философия.

Единствената по-обща забележка, която би могла да се отправи към дисертацията е, че индикаторите се нуждаят от още работа, свързана най-вече с даване на допълнителни примери за поведението на ученика, което се оценява по един или друг начин, както и с операционализация на някои термини, използвани при описанията на индикаторите. Като цяло обаче смятам, че това би било възможно единствено в по-разширен труд, излизащ от стандартния формат на дисертация, така че дори тази забележка не е съвсем уместна. Така или иначе, напълно реалистично е от Николета Николова в близко бъдеще да се очаква именно подобен по-разширен труд във формата на монография.

Редно е да се обърне внимание на някои дискуссионни въпроси, които биха могли да възникнат по повод на методологията и основните тези на дисертацията. Първо, стандартите за обучение по философия на гимназиално ниво въвеждат изискването за проектна дейност от страна на учениците. При един от възможните анализи на това изискване би могло да се каже, че оценяването на проект изисква не само оценка на това, което ученикът прави, но и оценка на това, което ученикът иска да направи (проектът е ненаблюдаем, защото е „в бъдещето“). На пръв поглед това означава, че поведенческият подход при оценяването не съвместява проектната дейност, доколкото изисква да се наблюдава актуално поведение, докато проектът все още „не се е случил“ и така не може да се оцени. От друга страна обаче, желанията, или намеренията да се извърши нещо, са също толкова годни за поведенчески анализ, колкото и всяко друго „ментално състояние“ на ученика. Когато приписваме на някого, че „има намерението да...“, или че „желае да постигне...“, стига да правим това на базата на свидетелства (т.е., стига да го правим рационално), ние отново, неизбежно, говорим за поведение. Алтернативата би била да се спекулира какво ученикът иска да направи, или за какво е неговият проект, независимо от заявените намерения, включително независимо от вече написаното, което, технически е проектът. Но спекулацията за това какво някой иска да

направи/постигне, за какво и как някой проектира, е изцяло творческа дейност в смисъл на идиосинкратична и негодна дейност за интегриране в една стандартизирана система за обучение (каквато, поне на теория е българската). Ако предпочетем спекулативното оценяване, това действително е лична (и дори частна) работа на всеки отделен оценител – училищната версия на методологически солипсизъм. Нека тогава сме кохерентни и премахнем стандартите – от тях не би имало нужда.

На второ място бих искал да коментирам един основните, според мен, приноси на дисертацията, обобщен с едно изречение на с. 91: „Не е необходимо, нито задължително условие оценяването по философия да бъде философия.“ На пръв поглед подобно изречение няма място в една дисертация, посветена на оценяването по философия. Както обикновено обаче, „първият поглед“ е радикално интуитивен и оттам - наивен. Ако оценяването по философия е предмет на философска теория, оценяването никога не би могло да се стандартизира на практика.

- 1) Философските теории са непотвърдими и във философската общност няма консенсус по отношение на това коя теория следва да се приложи на практика (независимо от това в каква практика).
- 2) За практическото приложение на философска теория за създаване на стандарти за оценяване е нужно една или друга теория да бъде приоритизирани от общността.
- 3) Следователно, ако оценяването е обект на философска теория, оценяването никога не може да се приложи на практика, т.е. да се прилага систематично според стандарти.

Аргументът, даден от Николета Николова, също показва ясно защо оценяването не следва да е предмет на философска теория: в рамките на държавно наложена система от норми за провеждане на обучението, учители, които имат различни философски убеждения, следва да оценяват според философски убеждения, които не споделят. Добавям, че при такъв напълно реалистичен сценарий, би имало място за съмнения във валидността на стандарта, т.е., доколко е стандарт въобще, както и съмнения за административен тоталитаризъм, в случай, че философските убеждения, които са основа на стандартите, се налагат върху несподелящи ги обучители чрез административни мерки.

Този аргументативен ход обяснява и липсата на задълбочаване върху особеностите на философския (в частност, райлеанския) бихевиоризъм в рамките на текста. Това, което е нужно за оценяването по философия, е само елементарното и, бих казал, тривиално бихевиористко твърдение, че оценяване по какъвто и да е било предмет не е възможно без операционализиране на поведението на учениците и без изграждане на индикатори, които да регламентират разлики във въпросното поведение. Оттам нататък употребата и аргументираната защита на бихевиоризма става напълно излишна и измества практическата насоченост на дисертацията в полза на безсмислен теоретичен дебат с академичните конкуренти на бихевиоризма. Подобен ход би направил горното твърдение („Не е необходимо, нито задължително условие оценяването по философия да бъде философия.“) некохерентно в рамките на дисертацията.

Накрая, някои от критериите, поставени в дисертацията като индикатори за оценяване, вероятно са трудни за прилагане от страна на немалка част от преподавателите. Свидетелствам, че приложението им затруднява лично мен в ситуацията на университетски преподавател (например, критерият „активно участие“ при оценяване на дискусия, срв. с. 117). Това не означава, че не съм съгласен с въпросните индикатори, а че дисертацията, макар и имплицитно, поставя проблема за подготовката на самите обучители. Например, ситуация, в която активността на дискутиране е ниска, е изключително неблагоприятна за преподаване на философия, доколкото последната не е клас от факти, които следва да се повтарят редовно, а изисква интензивен изследователски диалог. Преподавател, който е неподготвен за такава ситуация чисто технически, т.е., който не разполага с методиката за решаване на въпросния проблем, е обречен на провал по отношение на индикатора за „активно участие“. Разбира се, това не е проблем на индикатора, но в същото време е абсурдно администраторите в областта на образованието да си затварят очите пред систематични провали на механизмите на обучение. Предположението ми е, че самата методика на преподаването по философия все още се практикува в България на базата на предпоставки, несъвместими с това какво е философия. Следователно, поредният важен извод, който може да се направи от дисертацията на Николета Николова, е че са необходими реформи не само в практиките и нормите на оценяване, но и реформи в начина, по който се тренират обучителите.

Всичко друго, което мога да кажа за труда на Николета Николова има положителен и дори суперлативен характер. Текстът демонстрира ерудиция, езикова компетентност, академичен стил, критично и в същото време конструктивно отношение, и най-важното – характеризира се с ясно изразени приноси (основните два вече посочих по-горе), които биха могли да имат наблюдаем ефект. Отлично впечатление прави и познаването на релевантна българска литература по проблема, административни документи, учебници и др. Накрая, но не и по важност, Николета Николова има изключително точен, по мое мнение, методологически подход, изтъкващ нуждата от това оценяването в рамките на обучението по философия да се основава на възможността за измерване на поведение, а не на радикално субективистки преценки от страна на учителя. Макар че въпросният подход би могъл да се разчете като критически спрямо настоящото status quo в българското философско образование, такъв прочит е неточен. Вместо това, според мен, дисертацията предлага начини настоящото положение на нещата да бъде направено кохерентно с оглед на поставяните цели и измерваните (към момента по-скоро *неизмерваните*) резултати.

Крайната ми оценка е, че дисертационният труд е ясна заявка за готовност за сериозна изследователска, административна и преподавателска работа и показва, че авторът му е завършен специалист в областта си. Нека се гордеем, че в българската академична среда има и такива хора.

Безрезервно гласувам „за“ присъждането на научна и образователна степен „доктор по философия“ на асистент Николета Николова и препоръчвам на катедра „Философия“ да гласува „за“ издаването на дисертационния труд „Оценяването по философия в средното училище в България – съдържателни и технологични аспекти“ при планирането на издателския план за 2020 г.

30.09.2019
Елчинов

доц. д-р Димитър